До спеціалізованої вченої ради
Д 11.737.01 Донецького державного
університету внутрішніх справ

25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1

ВІДГУК

опонента за результатами вивчення дисертації Дякур Марії Дмитрівни на тему «Теорія та практика запобігання кримінальним правопорушенням у сфері медичної діяльності», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Ступінь актуальності обраної теми. Проблематика запобігання кримінальним правопорушенням у сфері медичної діяльності є актуальною і становить перспективний напрям сучасних кримінологічних досліджень, особливо в умовах реформування системи охорони здоров'я та дії правового режиму воєнного стану. Аналіз матеріалів докторської дисертації М. Дякур, її анотації, реферату та публікацій, підготовлених у межах теми дисертації, свідчить про проведення здобувачкою широкого за охопленням наукового дослідження. У роботі визначено наукову новизну отриманих результатів, сформульовано положення, узагальнення й висновки, які виносяться на захист і загалом мають самостійне наукове значення.

Отримані результати відображають досягнення дисертанткою поставленої мети в її основних складниках. Дослідження поєднує історико-правовий, кримінально-правовий, кримінологічний і порівняльно-правовий аспекти проблеми, що відповідає комплексному характеру докторських дисертацій зі спеціальності 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Проведене дослідження загалом характеризується логічною структурованістю та послідовністю викладу, хоча окремі його положення потребують додаткової аргументації, про що йтиметься далі.

Можна констатувати, що М. Дякур підготувала комплексну наукову працю з вираженим прикладним спрямуванням, а її дисертація є внеском у розвиток наукової думки щодо вдосконалення заходів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері медичної діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Більшість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі, забезпечуються широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, використанням комплексу методів пізнання, підібраних з огляду на предмет дисертаційного дослідження, а також логікою викладення матеріалу, яка дала змогу авторці загалом виконати поставлені перед собою завдання.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у представленій дисертаційній роботі, підтверджується низкою аргументів.

По-перше, авторка послідовно розв'язала комплекс наукових завдань, що загалом забезпечило досягнення поставленої мети дослідження. Структурно-логічна побудова роботи узгоджується з визначеною метою: від історико-правових і теоретичних засад (розділ 1) дисертантка переходить до кримінально-правової та кримінологічної характеристики правопорушень (розділи 2, 3), заходів запобігання (розділ 4) і міжнародного та зарубіжного досвіду (розділ 5), хоча й за низкою винятків, про які йтиметься далі.

По-друге, дисертація спирається на широку джерельну базу (281 найменування) та значний обсяг аналітичних матеріалів. Авторка ґрунтується на досягненнях кримінально-правової та кримінологічної науки, законодавстві України та зарубіжних держав, практиці Європейського суду з прав людини, статистичних даних Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, МОЗ України, а також на матеріалах судової практики (24 вироки з Єдиного державного реєстру судових рішень), що забезпечує комплексність висновків.

По-третє, предметна спрямованість дослідження узгоджується з усталеним у кримінології уявленням про зміст і структуру кримінологічних досліджень. У роботі послідовно розглянуто стан, структуру й динаміку правопорушень, їх детермінанти, особу правопорушника та жертву, а заходи запобігання проаналізовано на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуально-профілактичному рівнях. Ураховано також напрацювання попередніх дослідників цієї проблематики (Г. Чеботарьової, Ю. Шопіної, В. Балабко та ін.).

По-четверте, дисертантка використала сукупність загальнонаукових і спеціально-наукових методів (історико-правовий, компаративний, логіко-семантичний, структурно-функціональний, системно-структурний, догматичний, статистичний), обраних відповідно до предмета, мети та завдань дослідження, із зазначенням розділів, де їх застосовано. Логіка викладення матеріалу загалом є послідовною, що сприяє обґрунтованості отриманих результатів.

По-п'яте, підтвердженням практичної значущості дисертації є впровадження її результатів у діяльність закладу вищої освіти, зокрема мовиться про: акт впровадження в науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 13.07.2026; акт впровадження в освітній процес того ж університету (освітній компонент «Кримінологія») від 13.07.2026. Решта пропозицій, за формулюванням авторки, «може бути використано» на практиці.

Новизна і загальнонаціональне значення здобутих М. Дякур результатів полягає в комплексному кримінологічному осмисленні кримінальних правопорушень у сфері медичної діяльності в умовах реформування системи охорони здоров'я та дії правового режиму воєнного стану. Дисертантка визначила способи розв'язання низки актуальних проблем, пов'язаних із запобіганням таким діянням, і запропонувала заходи, спрямовані на посилення захисту прав пацієнтів, зниження латентності цих правопорушень та вдосконалення законодавства. Запропонований комплекс заходів може

слугувати основою для подальшого вивчення пов'язаних із ними кримінологічних і кримінально-правових проблем.

Вважаю, що є продуманими і загалом належним чином аргументованими, а отже, заслуговують на підтримку положення про:

– потребу ухвалення спеціального закону, який регулював би відносини між медичними працівниками та пацієнтами, визначав права пацієнтів і механізм їх захисту;

– доцільність запровадження механізмів альтернативного врегулювання конфліктів у сфері медичної діяльності, зокрема медіативних процедур і спеціальних служб врегулювання конфліктів при закладах охорони здоров'я;

– доцільність запровадження інституту Уповноваженого з питань охорони здоров'я як засобу посилення захисту прав пацієнтів і зниження латентності правопорушень у сфері медичної діяльності;

– чинники високої латентності кримінальних правопорушень у сфері медичної діяльності, до яких належать корпоративна солідарність медичних працівників, особливості ведення медичної документації та складність доведення причинного зв'язку між діянням медичного працівника і шкодою, заподіяною пацієнтові;

– соціально-економічні детермінанти цих правопорушень, актуалізовані в умовах воєнного стану: недостатнє фінансування системи охорони здоров'я, масове внутрішнє переміщення населення та міграцію за кордон, психологічне виснаження медичних працівників;

– типові кримінологічні ознаки жертви, зокрема низький рівень обізнаності у сфері охорони здоров'я та правової освіти, а також високий ризик вторинної віктимізації;

– доцільність диференціації розмірів відшкодування шкоди пацієнтам залежно від тяжкості наслідків, заподіяних здоров'ю;

– потребу інтеграції пенітенціарної медицини до єдиного медичного простору у спосіб підпорядкування медичних закладів Державної кримінально-

виконавчої служби Міністерству охорони здоров'я, що узгоджується з п. 3.2.2.4 Дорожньої карти з питань верховенства права.

У дисертації М. Дякур є й інші наукові положення, висновки і рекомендації, які заслуговують схвальної оцінки.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. У поданих для оцінювання матеріалах (дисертації, анотації дисертації та рефераті дисертації) не виявлено ознак академічного плагіату або інших порушень академічної доброчесності.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, відображено у 29 (двадцяти дев'яти) наукових публікаціях, з-поміж яких: 20 (двадцять) одноосібних статей у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з юридичних наук (категорія «Б»), 3 (три) статті у співавторстві в наукових періодичних виданнях іноземних держав, проіндексованих у наукометричних базах *Web of Science Core Collection* та/або *Scopus*, а також 6 (шість) тез доповідей, оприлюднених на науково-практичних заходах.

Статті у фахових виданнях предметно стосуються тематики дисертаційного дослідження та охоплюють усі його розділи. Статті у виданнях, проіндексованих у *Web of Science Core Collection* та/або *Scopus*, присвячено суміжним питанням: впливу цифрової держави на запобігання корупції, трансформації кримінального права в умовах COVID-19 і технологіям протидії підробленню документів. Однак ці питання пов'язані з темою дисертації, зокрема в частині корупційних ризиків у сфері охорони здоров'я, підроблення медичних документів і кримінально-правової охорони здоров'я населення. Водночас під час захисту бажано, щоб здобувачка конкретизувала, які саме результати дисертаційного дослідження відображено в цих публікаціях.

Дотримання академічної доброчесності. У поданих для оцінювання матеріалах (дисертації, анотації дисертації та рефераті дисертації) не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації. Використані в роботі ідеї, положення і тексти інших авторів, норми національного та зарубіжного

законодавства, практику Європейського суду з прав людини і національних судів, а також статистичні дані супроводжено посиланнями на відповідні джерела. В анотації дисертації зазначено особистий внесок здобувачки в публікаціях, підготовлених у співавторстві.

Емпіричні дані, на які спирається дисертантка, мають відкриті й перевірювані джерела: офіційну статистику Офісу Генерального прокурора, Національної поліції України, МОЗ України, а також вироки, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень. Окремі розбіжності в кількісних показниках між підрозділами роботи мають характер неточностей викладу і не свідчать про фабрикацію чи фальсифікацію результатів дослідження.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень докторської дисертації. Ознайомлення з науковою кваліфікаційною роботою М. Дякур дає змогу висловити окремі побажання і критичні судження.

1. Підрозділ 3.1 за назвою присвячено стану, структурі та динаміці досліджуваної групи кримінальних правопорушень. Проте відповідних кримінологічних показників у ньому фактично не обчислено. Авторка наводить лише абсолютні дані Офісу Генерального прокурора про кількість облікованих правопорушень за ст. ст. 138, 139, 141, 145 КК України за 2020 – 2025 рр. і кількість вироків за даними Єдиного державного реєстру судових рішень за два періоди (до 2019 р. та 2019 – 2026 рр.). Питомої ваги окремих видів діянь, абсолютних приростів, темпів приросту (зниження), рівня (коефіцієнта) злочинності в роботі немає. Варто було б прокоментувати також різке скорочення облікованих правопорушень за ст. 139 і ст. 145 КК України у 2022 р. (відповідно з 62 до 18 і з 7 до 4). Прогноз про те, що зростання кількості правопорушень за ст. 140 КК України «триватиме», також не спирається на жоден динамічний ряд.

2. Окремі положення наукової новизни сформульовані категоричніше, ніж це дають змогу зробити результати основного тексту дисертації. Зокрема, у рубриці «вперше» зазначено, що «доведено кореляцію між очікуваними результатами реалізації Стратегії державної наркополітики на період до 2030 та

станом кримінально-правової протидії незаконній видачі медичними працівниками рецептів…». Водночас аналізу такого взаємозв'язку в підрозділі 4.1 немає. Натомість висловлено лише припущення, що відповідна ініціатива «може призвести до зростання кількості випадків незаконної видачі рецепта…». Тобто йдеться про гіпотезу, а не про доведену залежність, тому формулювання цього положення потребує уточнення.

Аналогічне зауваження стосується положення з рубрики «удосконалено». За ним прогалини в конструкціях окремих кримінально-правових норм і складнощі з доведенням причинного зв'язку «є основною причиною закриття кримінальних проваджень на підставі ст. 284 КПК України». При цьому в підрозділі 4.2 невдалі конструкції норм названо лише «ще однією причиною» закриття проваджень (поряд із конфліктом інтересів під час проведення судово-медичної експертизи). Даних про розподіл проваджень за підставами закриття в роботі не наведено. Згадано лише загальну кількість проваджень, закритих у 2025 р. на підставі п. 1 – п. 3 ч. 1 ст. 284 КПК України (24). Отже, висновок про «основну» причину навряд чи можна визнати емпірично підтвердженим.

У цьому ж контексті потребує уточнення теза про те, що «на сьогодні, в умовах воєнного стану обсяги та стан злочинності зростають», адже «стан» злочинності є її якісною характеристикою і «зростати» не може, а даних про загальну динаміку злочинності в Україні після 2022 р. дисертація не містить. До того ж зміни облікованих показників у період воєнного стану можуть бути зумовлені не лише реальними процесами, а й особливостями реєстрації кримінальних правопорушень.

3. Вступ дисертації не повною мірою виконує функцію методологічного обґрунтування роботи. Зокрема, визначення актуальності її теми має здебільшого загальний характер. Твердження, що кількісно-якісні показники суспільно небезпечних діянь «залишаються стабільно незадовільними», а інтенсифікація кримінально протиправної діяльності «залишається стабільно позитивною щодо інших кримінальних правопорушень», не підкріплене даними і безпосередньо медичної сфери не стосується. Перелік «нерозглянутих» питань

(стан, структура і динаміка, детермінанти, ознаки особи правопорушника і жертви, заходи запобігання) відтворює стандартні елементи кримінологічної характеристики будь-якого виду правопорушень. Як видається, наукову проблему варто було б сформулювати чіткіше, зазначивши конкретні нерозв'язані теоретичні і практичні питання.

Джерельна база не повністю узгоджується з оглядом стану розроблення проблеми. Зокрема, праць деяких згаданих дослідників кримінально-правової протидії правопорушенням у медичній сфері (В. Куц, С. Гізимчук, В. Глушков, В. Грищук, Ю. Лісіцина, О. Мислива, Д. Проценко, О. Сапронов) немає у списку джерел, і в тексті вони не аналізуються. Те саме стосується й окремих дослідників проблем запобігання (А. Бабенко, В. Василевич, О. Колб, О. Литвинов, В. Туляков). Натомість низки авторів дисертацій, розглянутих у підрозділі 1.3 (Т. Тарасевич, О. Берило, Ю. Шопіна, Ю. Товт, В. Балабко), у вступі не згадано.

Нечітке окреслення проблеми позначилося і на меті, визначеній як «виявлення, обґрунтування та унормування нових теоретичних, правових та праксеологічних положень … та розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій». Тобто мета складається з переліку дій і не називає кінцевого результату (наприклад, концепції чи теоретичної моделі запобігання), а «унормування» виходить за межі можливостей дисертантки, адже норми встановлює суб'єкт нормотворення. Крім того, мету сформульовано через «сферу медичного обслуговування», а тему і предмет – через «сферу медичної діяльності».

4. Пропозиції *de lege ferenda* не завжди достатньо обґрунтовані й узгоджені з чинним законодавством. Зокрема, нову редакцію ст. 145 КК України наведено без санкції («карається…»), хоча питання покарання в роботі розглядається. Для ч. 1 ст. 319 КК України санкцію запропоновано лише окремо (підрозділ 4.1), але в текст норми її не включено.

Запропонована редакція ч. 1 і 2 ст. 139 КК України дослівно відтворює чинний текст, тому новою є лише ч. 3 про «вразливі категорії мігрантів». Однак

із примітки до неї незрозуміло, чи йдеться лише про мігрантів, чи про всіх малолітніх, неповнолітніх, вагітних, осіб з інвалідністю, похилого віку тощо. Крім того, для ч. 3 встановлено однакову санкцію (позбавлення волі на строк до п'яти років) як за діяння без наслідків, так і за спричинення смерті, що не узгоджується з принципом співмірності кримінальної відповідальності.

Авторка пропонує сконструювати склад кримінального правопорушення, передбаченого ст. 145 КК України, як формальний. Однак не враховано ст. 182 КК України, формальний склад якої охоплює поширення конфіденційної інформації про особу. Як у такому разі мають співвідноситися ці норми?

Потребує додаткового обґрунтування і пропозиція виключити з ч. 1 ст. 319 КК України вказівку на мотив. У роботі її пояснено так: «Виключення вказівки на наявність корисливого/особистого мотиву вчинення такого протиправного діяння надасть можливість охопити всі випадки незаконної видачі таких рецептів медичними працівниками, а також знизить латентність наркоманії. Окремо необхідно відзначити, що фактично таке кримінальне правопорушення не потребує виокремлення мотиву, оскільки воно має підвищений ступінь суспільної небезпечності, пов'язаний із порушенням медичним працівником низки законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів». По-перше, таке пояснення навряд чи можна вважати переконливим без оцінки можливого впливу цієї зміни на доступ пацієнтів до наркотичних лікарських засобів, зокрема знеболювальних. По-друге, реалізація зазначеної пропозиції потребує розмежування з діянням, передбаченим ч. 1 ст. 320 КК України, а так само з дисциплінарними проступками.

5. Дисертантка слушно звертається до зарубіжного досвіду реєстрації несприятливих подій у сфері медичної діяльності. У підрозділі 4.2 вона докладно описує британську систему *Learn from Patient Safety Events*, данську модель повідомлення про несприятливі події та канадську політику «справедливої культури» (*Just Culture Policy*). На цій основі в рубриці «вперше» сформульовано положення про доцільність впровадження в Україні «культури нульової

толерантності до медичної помилки шляхом створення та інтеграції системи реєстрації випадків спричинення медичним працівником шкоди здоров'ю».

Водночас термін «нульова толерантність» видається не зовсім узгодженим із суттю наведених моделей. Як зазначає М. Дякур, у Данії медичний працівник, який повідомив про несприятливу подію, «не може бути підданий службовому розслідуванню, дисциплінарному провадженню чи судовому переслідуванню лише з підстав подання такого повідомлення». Тобто ці системи ґрунтуються на некаральному підході: їх метою є навчання та вдосконалення медичної практики, а не посилення відповідальності. Натомість «нульова толерантність» зазвичай асоціюється з невідворотністю реагування на кожне порушення. Такий підхід може знизити готовність медичних працівників повідомляти про помилки, а отже, і підвищити латентність, на зниження якої спрямовано пропозицію. Отже, варто під час захисту уточнити, що саме авторка розуміє під «культурою нульової толерантності».

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на належний науковий рівень дисертації, не беруть під сумнів основні наукові результати, отримані здобувачкою, і лише підтверджують складність і злободенність досліджуваної М. Дякур проблематики.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертанткою наукових працях, а також за оформленням дисертація та реферат узгоджуються з вимогами, які встановлені в Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 із змінами.

З огляду на викладене, вважаю, що дисертація М. Дякур «Теорія та практика запобігання кримінальним правопорушенням у сфері медичної діяльності» є кваліфікаційною працею, що містить нові науково обґрунтовані результати, які розв'язують важливу науково-прикладну проблему, що полягає в теоретичному обґрунтуванні засад запобігання кримінальним правопорушенням у сфері

медичної діяльності та розробленні на цій основі пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення національного законодавства та кримінологічної практики.

Авторка дисертації – Марія Дмитрівна Дякур – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Опонент:
Професор кафедри
кримінально-правової політики
та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
доктор юридичних наук,
професор **Євген ПИСЬМЕНСЬКИЙ**

Підпис засвідчую
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА
19.10.2026